בעזרת השם יתברך

פרק צ״ט

• נצבים •

אין דעם פרק ווערט ערקלערט:

אין יעדן וואָרט פון דער מגילה איז דאָ אַ קדושה, און דעריבער זאָל מען עס לייענען פאַמעלעך, נישט שנעלערהייט. - וואָס דער אריז״ל שרייבט ועגן דעם וואָס אסתר האָט געזאָגט ״א-לי א-לי למה עזבתני״. - די מעלה פון ענטפערן אמן. - עס איז דאָ איין עולם וואָס ווערט אַנטדעקט נאָר ביי מגילה-לייענען. - די כוונה פון די ברכה ״על מקרא מגילה״. - די צוגרייטונגען צו פורים, און דער ענין פון גיין אין מקוה פאַר מען גייט אין שוהל אַריין. - אַ טעם פאַרוואָס המן הרשע האָט אויסגעקליבן חודש אדר דווקא. - דער הייליגער מנהג פון קלאַפּן ווען מען דערמאנט דעם נאָמען פון המן הרשע.

❖

אוצר של בטחון — מצות הבטחון

העצה היחידה איך להציל את עם ישראל מהפחד הגדול במצב הנורא שלנו מהמלחמות של כל העולם כולו נגד עם ישראל - הגאולה תלוי-ה בנשים צדקניות כמ"ש (סוטה יא:), **בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים. וכמו שהיתה גאולה ראשונה גם כן תהיה גאולה אחרונה** (קב הישר פ' פ"ב) **וכמ"ש אשה יראת ה' היא תתהלל** (משלי לא, ל).

בזכות הבטחון נגאלו ישראל ממצרים, שכן כתיב (תהלים כב, ה) "בך בטחו אבותינו, בטחו ותפלטמו, אליך זעקו ונמלטו, בך בטחו ולא בושו", ואמרו במדרש "אליך זעקו" כמה דאמר (ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו", "ולא בושו" כמה דאמר (בשלח יד, ל) "ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים, וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים", וכל כך למה "בך בטחו ולא בושו", **הכל בזכות הבטחון.** (כד הקמ אות בטחון).

העצה הוא: ללמוד ולומר ולהכנים בלבו כל יום פסוקי ועניני בטחון בה' שהוא מצווה תמידית בכל רגע, כמ"ש "בטחו בו בכל עת" ועל ידי שנכנים בלבנו בטחון ואמונה בה', ע"ז הקב"ה יתנהג אתנו ג"כ במידה כנגד מידה שלא נצטרך לפחד משום אחד בעולם רק מפני הקב"ה ית"ש. שאמר שלמה המלך החכם (משלי טז ז), "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו" (עיין חובת הלבבות, שבט מוסר קב הישר). ובזכות זה נזכה בקרוב ממש ל"שיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן.

1) אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה (תהלים פד, ה).
2) חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה' (שם לא).
3) אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלוקיו (שם קמד, טו).
4) ה' צבקות עמנו משגב לנו אלקי יעקב סלה (שם מו, ז).
5) ה' צבקות אשרי אדם בוטח בך (שם פד, יג).
6) ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו (שם כ, י).
7) אתה סתר לי מצר תצרינו, רני פלט תסובבנו סלה (שם לב, ז).
8) דום לה' והתחולל לו, אל תתחר במצליח דרכו באיש עושה מזימות (שם,ג, ד).
9) ה' אלקי בך חסיתי הושיענו מכל רודפי והצילנו (שם ז, ב).
10) ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך, אשירה לה' כי גמל עלי (שם יג, ו).

11) **הבוטח בשם יתברך יודע כי הסיבות כלם אצל השם יתברך שוות, יתן לו כמה שירצה ובעת שירצה מאיזה ענין שירצה** (חו"ה שער הבטחון פ"ג).

11) **לבטוח בה' בכל לבבך ולהאמין בהשגחתו הפרטית,** ובזה תקיים בלבבך היחוד השלם בהאמין בו כי עיניו משוטטות בכל הארץ, ועיניו על כל דרכי איש, ובוחן לב וחוקר כליות — **וזה יסוד כל התורה כולה** (אור"ח להרא"ש).

12) כל התולה בטחונו בקדוש ברוך הוא, הרי לו מחסה בעולם הזה ולעולם הבא. (מנחות כט, א').

13) התחבר עם האמונה והדבק בה, שהיא כוללת כל תרי"ג מצות, כמו שאמרו (מכות כג) בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר (חבקוק ב, ד') "וצדיק באמונתו יחיה" (רמב"ן האמ' והב').

אינהאַלט פון פרק צ״ט

א. אין דעם פרק ווערט ערקלערט: די פליכט צו לייענען די מגילה וואָרט-ביי-וואָרט נישט שנעל, ווייל אין יעדעס וואָרט איז דאָ קדושה און געוואַלדיגע סודות.....ה

ב. די מלאכים וואָס ווערן גערופן ״חשמלים״, פירן מיט זריזות מלחמה מיט דער סטרא-אחרא.....ה

ג. די תפלה פון מרדכי און אסתר האָט פאַראורזאַכט אַז די אידן האָבן געטאָן ריכטיג תשובה, און זייער געשריי איז אַרויף אין הימל.....ו

ד. מרדכי ואסתר זיינען ראוי אַז מען זאָל זיי דערמאַנען, ווייל זיי האָבן זיך מוסר נפש געווען פאַר די אידן.....ו

ה. וואָס איז זוכה דער וואָס איז דבוק אין תורה אָדער לויפט זאָגן אמן.....ז

ו. בשעת׳ן לייענען די מגילה ווערט נתגלה נייע וועלטן וואָס לייכטן אויפן פאָלק ישראל.....ז

ז. ״לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה״.....ח

ח. גיטע מנהגים פון מדינת פוילן.....ח

ט. די פרומע לייט זענען זיך נוהג צו דאַווענען מנחה פאַר דער סעודה, דערנאָך עסן זיי א תבשיל, און דאַווענען תיכף מעריב.....ט

י. דער סיבה פאַרוואָס המן האָט געוואָלט דוקא חודש אדר.....ט

יא. מען מוז אויסמעקן המן הרשע אפילו פון העלצער און שטיינער.....יא

יב. די שם און כסא הכבוד פון השי״ת זאָל זיין גאַנץ.....יב

יג. התעוררות צו תפלה בציבור (מיט מנין).....יב

יד. דאווענען מיט מנין.....יז

טו. ווערטער פון א מלמד צו די קינדער.....יט

טז. דער גרויסער באלוינונג (שכר) פאר זאגן אמן.....כא

פרק צ"ט

אין דעם פרק ווערט דערקלערט: די פליכט צו לייענען די מגילה וואָרט-ביי-וואָרט נישט שנעל, ווייל אין יעדעס וואָרט איז דאָ קדושה און געוואַלדיגע סודות

א. אמרו, אונזערע חכמים האָבן געזאָגט אין מסכת מגילה (דף ז' עמוד א') אַז מגילת אסתר איז געזאָגט געוואָרן מיט רוח הקודש און דערפאַר איז דאָ אין דער מגילה גרויסע סודות און רמזים, און איך וועל דערמאַנען איין זאַך און דאָס איז וואָס עס שטייט אין זוהר פרשת פקודי (דף רמ"ט עמוד ב'), אַז עס איז פאַראַן אַ צימער אין הימל, און דער צימער האָט פיר טירן צו די פיר זייטן פון דער וועלט, און צען ממונים זייַנען דאָ ביי יעדער טיר, און איין מלאַך איז ממונה איבער אַלעמען, זיין נאָמען איז "ואהדיאל" און דער מלאך איז פון די אופנים, און ער איז ממונה צו טאָן פעולות.

די מלאכים וואָס ווערן גערופן "חשמלים", פירן מיט זריזות מלחמה מיט דער סטרא-אחרא

ב. וההוא, און דער מלאַך פון די אופנים מיט די פערציג מלאכים וואָס ער איז איבער זיי ממונה, גייען זיי ארויף צו איין אָרט וואָס ווערט גערופן "תא הרצים", און דעמאָלטס גייען מיט אים ארויף מלאכים וואָס ווערן גערופן "חשמלים", און זיי נעמען זיך גיך און מיט זריזות צו פירן מלחמה מיט דער סטרא-אחרא, און צו נעמען פון זיי נקמה, און אַז די זינד איז גורם חס-וחלילה, דעמאָלטס איז פאַראַן אַנדערע רצים און דער סטרא-אחרא וואָס זיי פעדערן זיך מיט מקטרגים איבער די אידן.

די תפלה פון מרדכי און אסתר האָט פאַראורזאַכט אַז די אידן האָבן געטאָן ריכטיג תשובה, און זייער געשריי איז אַרויף אין הימל

ג. וזהו, און דאָס איז וואָס עס שטייט אין דער מגילה (אסתר ג, טו) "הָרָצִים יָצְאוּ דְחוּפִים" - די רצים פון דער סטרא-אחרא זענען אַרויס געגאַנגען איילנדיג צו דערוועקן גזירות אין הימל אויף די אידן, און אויף דער צייט שטייט (אסתר ג, טו) "וְהָעִיר שׁוּשַׁן נָבוֹכָה", דערנאָך אַז די תפלה פון מרדכי און אסתר האָט פאַראורזאַכט אַז די אידן האָבן געטאָן אַ ריכטיגע תשובה, און זייער געשריי איז אַרויף אין הימל, האָט השם יתברך מיט זיין רחמנות אָנגענומען די תפלה פון זיין פאָלק, און דער עת רצון איז נתגלה געוואָרן, דעמאָלטס זיינען די מלאכים הרצים געלאָפן מיט זריזות צו נעמען נקמה אין המן הרשע, און דעמאָלטס האָבן זיך די אידן פון שושן זייער געפרייט.

מרדכי ואסתר זיינען ראוי אַז מען זאָל זיי דערמאַנען, ווייל זיי האָבן זיך מוסר נפש געווען פאַר די אידן

ד. ולכן, דעריבער מוז מען לייענען די מגילה וואָרט-ביי-וואָרט, און נישט שנעל, ווייל יעדעס וואָרט און אות איז דאָ אין זיי אַ קדושה מיט גרויסע סודות, און מרדכי ואסתר זיינען ראוי אַז מען זאָל זיי דערמאַנען און לויבן מיט כוונה, ווייל זיי האָבן זיך מוסר נפש געווען פאַר די אידן מיט זייער תפלה און אסתר האָט זיך מוסר נפש געווען בשעת זי איז געגאַנגען צו דעם קעניג אחשורוש און זי האָט געזאָגט (אסתר ד, טז): "וְכַאֲשֶׁר אָבַדְתִּי אָבָדְתִּי" - און אַזוי ווי איך האָב שוין אָנגעהויבן פאַרלוירן צו ווערן, וועל איך ווייטער פאַרלוירן ווערן, ווייל איך גיי אַריין צו דעם קעניג אָן רשות וועט ער מיר אפשר הרג'ענען.

וואָס איז זוכה דער וואָס איז דבוק אין תורה אָדער לויפט זאָגן אמן

דער מדרש זאָגט אַז אסתר האָט געזאָגט קאַפּיטל כ״ב פון תהלים ״אֵ-לִי אֵ-לִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי״. דער ענין ווערט ערקלערט פון אריז״ל, אַז השי״ת מיט זיינע גרויסע חסדים קוקט אַראָפּ צו באַלייכטען און משפיע זיין הייליגע השפעות דורך די צוויי מאָל קל פון פסוק ״מִי קֵל כָּמוֹךָ״ און ״קֵל רַחוּם וְחַנּוּן״, ווייל ווען מ׳שטעלט אויס קֵל אַזוי, אל״ף למ״ד, צוויי מאָל 370, ווייל ס׳איז דאָ אין הימעל 370 ליכטיגקייטן וואָס לייכטען אין 370 וועלטן און זיי באַלייכטען די נשמה פון צדיק וועלכער איז געווען דבוק צו די תורה, וואָס ווערט אָנגערופן ״אור״, און צו די מצות וואָס ווערן אָנגערופן נר. און אויך דער וועלכער זאָגט אמן בכוונה און לויפט אין שוהל זאָגן אמן, איז זוכה צו די 370 ליכטיגקייטן. און דער וואָס איז גרינג אין זיינע אויגן דאָס זאָגן אמן ברענגט מען אויף זיין נשמה 370 קליפות, און מ׳טראָגט אים צו די פינסטערע פלעצער רחמנא ליצלן. און אויף אסתר המלכה האָט אויך געלייכט די 370 ליכטיגקייטן, דערפאַר האָט זי געבעטן ״אֵ-לִי אֵ-לִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי״.

בשעת׳ן לייענען די מגילה ווערט נתגלה נייע וועלטן וואָס לייכטן אויפן פאָלק ישראל

ה. ראה, זע מיט דיינע אויגן די הייליקייט פון אונזערע ימים-טובים, אַז אין יעדן יום-טוב איז דאָ גרויסע קדושות, און וואונדערליכע סודות, און דו דאַרפסט וויסן אַז אויפן הימל איז פאַראַן אַ נייע וועלט וואָס זי איז זייער הייליג, און די וועלט ווערט נישט אַנטפּלעקט מחמת זיין פיל קדושה, נאָר איין מאָל אין יאָר הייבט זי אָן אַנטפּלעקט צו ווערן, דאָס איז אַז מען הייבט אָן די מגילה צו לייענען, און פון דער וועלט איז געווען דער שורש פון דער נשמה פון מרדכי הצדיק, און מיר מוזן דערוועקן רחמים, אַז די וועלט זאָל אַנטפּלעקט

ווערן, און זאָל לייכטן אויף דעם פאָלק ישראל, וואָס זיי זאַמלען זיך איין צו הערן די מגילה לייענען מיט אַ ריין האַרץ און כוונה, און בשעת דער ש״ץ מאַכט די ברכה ״עַל מִקְרָא מְגִילָה״, מוז ער זיך אַרומנעמען מיט ציטערניש, און גרויס הכנעה, ווייל דעמאָלטס ווערט אַנטפלעקט די נייע און פאָרכטיגע וועלט, און אויך דער ציבור ווען זיי הערן די ברכה ״על מקרא מגילה״ דארף זיי באפאלן א ציטער און פארכט און גרויסע הכנעה, ווייל דאס איז א גרויסע וועלט איום ונורא, און פון די ליכט פון די וועלט קומט שפע קדושה און טהרה צו לייכטן אויף די אידן, און יעדער זאל אינזינען האָבען אז ער איז א כלי גרייט מקבל צו זיין קדושה וטהרה פון דעם וועלט, און דורכדעם ליכטיקייט וועט ער זוכה זיין צו לעבן אין חסדים און זאל נישט קומען צו א מכשול און הקב״ה וועט צואיילן זיין רחמנות אויף אונז.

״לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה״

ו. ולכן, און צוליב דעם צינדן מיר אָן פיל ליכט פורים, כדי, אַז די שולן זאָל זיין פול מיט ליכט, דאָס איז אַ רמז אויף דעם גרויסן ליכט פון די ש״ע (דריי הונדערט מיט זיבעציג) ליכט, און וועגן דעם שטייט (אסתר ח, טז) ״לַיְּהוּדִים הָיְתָה **אוֹרָה**״ - ביי די אידן איז געוועזן ליכטיג. און דער וואָס דינט השם יתברך, דער וועט זיך זיכער פרייען ווען ער הערט די ברכה ״עַל מִקְרָא מְגִילָה״ פון דעם חזן, דערפאַר איז אויף אונז אַ גרויסער חיוב מיר זאָלן זיך טובלען אין מקוה איידער מיר גייען צו דער מגילה, כדי מ׳זאל זיין טהור מקבל זיין ריינע ליכטיגקיט און השפעה טהורה, און דער ליכטיגקייט איז עהנליך צו די נשמה יתירה וואס מ׳באקומט פאר שבת.

גיטע מנהגים פון מדינת פוילן

און אין מדינת פוילן האָב איך געזען אַ גוטן מנהג, אַז זיי טוען אָן אַ ווייס העמד און ווייסע הויזן, פאַר קריאת המגילה, און זיי גייען

אין שול אַריין אין בגדי שבת, און זיי פרייען זיך און געבן אפּ א שבח והודאה פאר השי״ת אויף זיין הצלה.

יעדער מענטש מוז טיילן פאַר די אָרעמע לייט אין פורים, און מוז אויך לערנען אין פורים, אַזוי ווי אונזערע חכמים דרש'נען דעם פסוק (מגילה דף ט״ז עמוד ב׳): ״לַיְהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה״, דאָס וואָרט ״אורה״ מיינט מען תורה.

די פרומע לייט זענען זיך נוהג צו דאַווענען מנחה פאַר דער סעודה, דערנאָך עסן זיי א תבשיל, און דאַווענען תיכף מעריב

ז. וטוב, און עס איז גוט אַז פאַר דער סעודת פורים בייטאָג זאָל מען אַביסל לערנען, און די פרומע לייט זענען זיך נוהג צו דאַווענען מנחה פאַר דער סעודה, דערנאָך עסן זיי א תבשיל, און דאַווענען תיכף מעריב, טאָמער ביינאַכט וועלן זיי זיין שיכור וועלן זיי נישט טאָרן דאַווענען, און נאָך מעריב זאָל יעדער מענטש דערציילן זיינע בני-בית דעם שטאַרקן נס וואָס השם יתברך האָט דעמאָלטס געטאָן צו אונזערע עלטערן[א].

דער סיבה פאַרוואָס המן האָט געוואָלט דווקא חודש אדר

איך וועל דיר זאָגן אַ זאַך פון דעם הייליגן צדיק האר״י ז״ל, פאַרוואָס האָט המן הרשע דער שונא פון די אידן, געוואָלט הרגענען די אידן חס-וחלילה דווקא אין דעם חודש אדר און נישט אין אַן אַנדער חודש.

א) פון די ווערטער פון הייליגן קב הישר זעהט מען אז ס'איז ריכטיג פאר די וועלכע שיכורין, און א שיכור טאר דאך נישט דאווענען, צו עסען בלויז איין מאכל און תיכף דאווענען, נאכדעם זעצט מען זיך צוריק ענדיגען די סעודה מיט טרינקען וויין, ווייל א שיכור מעג בענטשן אבער נישט דאווענען. ס'איז א געוואלדיגע עצה, ווייל אסאך דאווענען אין גאנצן נישט. און אויב ס'איז א חשש אויפן בענטשען אויך, זאל מען קודם בענטשען און שיכורין נאכדעם. (עי׳ או״ח סי׳ צ״ט וסי׳ קפ״ה, וסי׳ תרצ״ה).

ח. דע, דו זאָלסט וויסן, אַז אין יאָר איז פאַראַן צוועלף חדשים, און זיי זענען קעגן די צוועלף צירופים וואָס דער שם הוי״ה ווערט פאַרביטן, אויף יעדן חודש איז ממונה אַן אַנדער צירוף[ב], און אין דעם חודש אדר איז דער לעצטער צירוף פון דעם שם הוי״ה, און אַזוי איז דער צירוף הוי״ה דין גמור[ג]. דערפאַר אַז המן הרשע האָט דערמאַנט דעם שם, האָט ער אים דערמאַנט נישט כסדר און וועגן דעם האָט המן געזאָגט (אסתר ה, יג) ״וְכָל זֶה אֵינֶנּוּ שֹׁוֶה לִי״ אַז דער צירוף איז דין, ווייל די סופי תיבות איז דין. ער האָט געוואָלט דערוועקן דאָפּעלטע דינים אויף די אידן, איינמאָל וואָס ער האָט דעם שם הוי״ה דערמאַנט פאַרקערט, און דאָס אַנדערע וואָס ער האָט אים דערמאַנט אין די סוף ווערטער, און נישט מיט די ראשי תיבות. און השם יתברך האָט מיט זיין רחמנות זיך צוגעהערט צו די תפילה פון די אידן, און צו די תפילות פון מרדכי הצדיק און אסתר המלכה, וואָס זי איז געווען געקרוינט מיט כתר מלכות, און זי האָט אינזינען געהאַט איבערצוקערן די מדת הדין צו מדת הרחמים, דערפאַר, האָט זי געזאָגט דעם שם אין אָנהויב פון די ווערטער, און דעם צירוף גראד דאָס איז וואָס זי האָט געזאָגט (אסתר ה, ד) ״יָבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן הַיּוֹם אֶל הַמִּשְׁתֶּה״[ד].

ב) דאָס מיינט, דעם שם הוי״ה קען מען אויסלייגען אויף 12 אופנים, צום ביישפיל י-ה-ו-ה אָדער י-ה-ה-ו א.אַ.וו.

יעדע חודש קומט עס אויסגעשטעלט אַנדערש ווי מער די אותיות זענען אין סדר אַלץ מער רחמים איז דאָ. חודש ניסן איז לויטן נאָרמאַלן סדר (דער ערשטער אויבנדערמאַנט). חודש אייר (דער צווייטער אויבנדערמאַנט). די ערשטע צוויי אותיות כסדר די לעצטע נישט. חודש סיון איז י-ו-ה-ה. די ערשטע און לעצטע אות זענען אויפן ריכטיגען סדר. ווי ווייניגער בסדר אַלץ ווייניגער רחמים און מער דין.

ג) די לעצטע אותיות קומט אויס ה-ו-ה-י. דער שם הוי״ה לייגט זיך פון סוף צום אָנהייב, און סיאיז מרומז ביי די סוף וועלכער נישט ביים אָנהייב.

ד) די ווערטער ״אל המשתה״ האָט זי אויך מרמז געווען אַז דורך די סעודה וויל זי אַראָפּוואַרפען המן פון זיין גרויסקייט און מקיים זיין וואָס שטייט אין משלי ״אם רעב שונאך האכילך לחם״ (אויב דיין שונא איז הונגעריג געב אים ברויט צו עסען) און השי״ת האָט מסכים געווען צו איר. (דער קב הישר מיינט נישט צו זאָגען אַז המן האָט געוואָלט דוקא אדער, ווייל דער צירוף

מען מוז אויסמעקן המן הרשע אפילו פון העלצער און שטיינער.

ט. ס'איז וואָר אַז אסתר המלכה האָט געמוזט דערמאַנען דעם שם גראד, און ביים אָנהייב וואָרט, אויב נישט וואָלט זי המן נישט געקענט באַזיגען. פון דעסטוועגן האָט זיך אָבער אויך פאַרלאַנגט מעורר זיין דינים אויף המן, דערפאַר האָט אסתר זיך געקלוגט און דערמאַנט נאָכאַמאָל דעם שם הוי"ה גראָד, אָבער נישט ביים אָנהייב פון די ווערטער נאָר ביים סוף, כדי המן זאָל האָבען אַ מפלה. אסתר האָט געזאָגט "כִּי כָלְתָה אֵלָיו הָרָעָה", וועלכעס האָטביידע מעלות, דעם שם הוי"ה גראָד מעורר רחמים זיין אויף אידן און ביי סופי תיבות (סוף ווערטער) מעורר זיין דינים אויף המן.

דאָ זעהן מיר דאָס גרויסע רשעות פון המן. ער האָט זיך נישט באַגנוגנד מיט מאַכען גזירות צוזאַמען מיט אחשורוש, נאָר האָט געוואָלט מעורר זיין דעם דין שמים אויף זיי, אויף אים זאָגט דער פסוק (תהלים ז, טז) "בּוֹר כָּרָה וַיַּחְפְּרֵהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יִפְעָל" (דער רשע גראָבט אַ גריב און פאַלט אַריין דערין).

דעריבער האָט די תורה געהייסען אויסמעקן עמלק און זיינע קינדער (ווייל זייער רשעות גרייכט אומגעהויער גרויס) און די חז"ל זאָגן אַז מ'דאַרף עס אָפּמעקן אפילו פון די העלצער און שטיינער.

איז אינגאַנצן אויסגעדרייט און אסתר האָט עס געמאַכט גראָד, ווייל דער צירוף פון חדש אדר איז ה-ה-י-ו אייביג (זעה הקדמת תיקוני זוהר און בני יששכר חדש ניסן מאמר א') וואָס לויט דעם איז דער צווייטער ה"א אין פלאַץ נישט מער.

נאָר די כוונה איז אַז המן האָט נישט געוואוסט פון דעם. לויט זיינע חשבונות איז אויסגעקומען אַז דער לעצטער חדש דאַרף אַלץ זיין איבערגעדרייט. אסתר המלכה האָט יאָ געוואוסט, זי האָט אָבער מיט תפלה געוואָלט דעמאָלטס צייטווייליג טוישען דעם צירוף אויף שם הוי"ה גראָד, אָבער שפעטער לדורות איז דער צירוף ווייטער ה-ה-י-ו).

די שם און כסא הכבוד פון השי"ת זאָל זיין גאַנץ

י. לכן, דעריבער איז דער מנהג ישראל - תורה צו קלאַפּען מיט אַ האָלץ וואָס רופט זיך המן קלאַפּערל ווען מען דערמאַנט זיין נאָמען כדי אָפּצומעקן זיין נאָמען. אַלע ראשונים און אחרונים שרייבן מען זאָל נישט מבטל זיין דעם מנהג. כ'האָב געהערט, אַז דער וועלט באַקאַנטער גאון און צדיק ר' העשיל האָט זיך געפירט ווען ער האָט געוואָלט אויספּרובען אַ פעדער, פלעגט ער שרייבען המן מיט זיינע קינדער, נאָכדעם האָט ער עס אויסגעמעקט כדי מקיים צו זיין די מצות עשה פון מחה תמחה. פון וועגן די שם און כסא הכבוד פון השי"ת זאָל זיין גאַנץ. דעמאָלטס וועט מקוים ווערן דעם פסוק (יחזקאל לא, כג) "וְהִתְגַּדִּלְתִּי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי בְּתוֹךְ הָעַמִּים" און אין דעם טאָג וועט זיין "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' וּשְׁמוֹ אֶחָד" אמן.

❖ ❖ ❖

הוספות

התעוררות צו תפלה בציבור (מיט מנין)

א) דאס דאווענען פון מענטש ווערט נישט געהערט נאר אין שוהל (ברכות ו.).

ב) ווען א ציבור דאווענט איז א עת רצון אין הימעל (ברכות ח.).

ג) דער וואס האט א שוהל אין זיין שטאָט און גייט נישט אריין דאווענען הייסט א שכן רע (שלעכטער שכן) און ברענגט גלות אויף זיך און זיינע קינדער (ברכות ח.).

ד) טרם שנכנס תפלת היחיד לפני הקב"ה, הקב"ה מסתכל בה ומסתכל בזכיותיו ובחובותיו של אותו אדם מה שאינו עושה כן בתפלת הצבור (זוה"ק ח"א דף רלד.).

ה) בתפלת הרבים אין הקב"ה משגיח על עונותיהם ואע"פ שאינם ראוים הקב"ה מקבל תפלתם (שם).

ו) עס ברענגט אריכות ימים (ברכות ח.).

ז) ביי תפלה בציבור געט השי"ת פאר יעדן בעפאר ער בעט נאך (ס' מעלת המדות, בשם חז"ל).

ח) ער איז מאריך ימים, עס איז חשוב ווי ער וואלט מקריב געווען א קרבן, און אזוי-ווי ער וואלט מקבל דינים געווען די שכינה הק' (שם).

ט) דער וואס איז פון די קינדער פון אברהם אבינו ע"ה, און זיינע זיידעס זענען געשטאנען אויפן בארג סיני וועט ח"ו נישט שטערן א מנין דורך נישט קומען אין ביהמ"ד (שו"ת הריב"ש סי' תקי"ח).

י) ביחידות קען פאסירען אז אפילו די תפלה פון א צדיק ווערט נישט אנגענומען, אבער ברבים ווערט אנגענומען אפילו עס איז געזאגט געווארן אָהנע כוונה (מבי"ט בס' בית אלקים פי"א).

יא) ביחידות איז מען מבטל פון זאגן אמן, יהש"ר, קדושה און נאך (שם).

יב) אפילו ביי וועלטליכע זאכן איז דא מער הצלחה אויב מערערע טוען צוזאם, אוודאי ביי דאווענען (שם).

יג) ביי תפלה בצבור האט יעדער א טייל אין יעדן איינעם'ס תפלה, אויב עס דאווענען טויזענט מענטשען האט יעדער זיין אייגען תפלה מיט א חלק אין אנדערע ניין הונדערט ניין און ניינציג (999) תפלות, א.א.וו. (שם).

יד) עס איז ראוי היינטיגע צייטן מ׳זאל זיך ממש **מוסר נפש זיין** צו דאווענען מ׳יט מנין (פלא יועץ בספר ״בית תפלה״).

טו) אפילו דער וואס ווייסט ביי זיך אז ער איז א צדיק גמור, און אז זיין דאווענען איז קלאר ווי קריסטאל זאל ער דאווענען דוקא בצבור (יסוד ושורש העבודה שער האשמורת פ״ז).

טז) הקב״ה שיקט הצלחה מיט שפע אז דער וואס דאווענט בצבור זאל צוליב דעם ח״ו קיין שאָדען נישט ליידען (כתב סופר פ׳ עקב עה״כ ולעבדו).

יז) א קינד וואס זעהט אז זיין טאטע גייט נישט אין ביהמ״ד נאר אמאל אמאל, לערנט זיך אָפּ דער זון און גייט אינגאנצן נישט, דורכדעם נישט נאר וואס דער טאטע איז נישט מקיים די מצוה פון חינוך, נאר ער איז אים מחנך צום שלעכטן (שמירת הלשון, לבעל חפץ חיים זצ״ל, ח״ב, בחתימת הספר).

ח״י) מען קען זעהן אפען וויאזוי דער בעל דבר פארלייגט זיך, ביים זמן פון מנחה און מעריב קומען אין געשעפט די מערסטע קונדן כדי אים צו שטערן פון גיין דאווענען בציבור, מ׳דארף אבער פארשטיין אז דאס אלעס איז בלויז א נסיון פון הימעל (שם).

יט) יעדער וויל דאך אוודאי אז זיין תפלה זאל אנגענומען ווערן אין הימעל אבער ליידער איז מען נישט בכח צוליב די גרויסע טירדות צו דאווענען אפילו איין תפלה בכוונה, דערפאר איז די איינציגע עצה צו דאווענען בציבור (שם).

כ) אין זכות פון דער מצוה באקומט מען שכר (באלוינונג) אויף דער וועלט און אויך אויף יענע וועלט (שם).

כא) אפילו די מצות וואס האבן נישט קיין שייכות מיטן ציבור תפלין, קר״ש, יצ״מ, באקומען א העכערע מעלה ווען מ׳קומט אין ביהמ״ד צום ציבור (שם).

כב) יעדער מענטש האט זיינע באקאנטע וואס לערנען זיך אפּ פון אים, די אלע וואס לערנען זיך אפּ פון אים צו קומען דאווענען מיט מנין וועט ער באקומען שכר דערפאר (שם).

כג) עס איז א חיוב (פליכט) אויף יעדן טאטען צו קומען צוזאם מיט זיינע קינדער אין בית המדרש דאווענען שחרית, מנחה, מעריב בציבור און נאכזאגן אמן, יהש״ר, קדושה, ברכו, ווייל דורכדעם ווערן צושטערט אלע של׳עכטע גזירות פון כלל ישראל, אזוי-ווי די מדרשים שרייבן, (שם).

כד) מ׳קען זיך נישט פארשטעלן וויפיל ישועות מ׳וואלט געקענט ברענגען פארן כלל ישראל אויב אין יעדע שטאָט וואלטן געקומען אלע אידען יונג און אַלט אין בית המדרש דאווענען דריי מאל א טאג מיט מנין און זאגן אמן יהש״ר, טויזענטער מענטשען וואלט מען געראטעוועט פון טויט, א גרויסע זכות איז פאר די וואס העלפען צו דעם (שם).

כה) דער וואס האלט זיך אפּ פון שוהל אויף דער וועלט, וועט מען אים אפּהאלטען פון די גלאנץ פון די שכינה הק׳ אויף יענע וועלט (ס׳ מתוק דבש בשם הקדמונים מובא בכנס״י או׳ ל׳).

כו) מיר ברענגען אויבען אין פ׳ צ״ט וועגען גרויסקייט פון אמן, יהש״ר, זאל מען דאס דורכקוקען און נאכדעם גוט איבערקלערן זיך אויב עס לוינט זיך מבטל צו זיין אפילו איין תפלה נישט צו דאווענען בציבור.

כז) פארהאנען מענטשען וואס זעצן זיך ביים עק ביהמ״ד כדי זיי זאלן האבן פלאץ צו אנטלויפן און זיין פון די ערשטע צען אוועקלויפן פון ביהמ״ד, די מענטשען פרייען זיך זייער אנצוקומען אין ביהמ״ד אינמיטען דאווענען און דאווענען בלויז האלב און אפילו די רגעים וואס זיי זיצן דארט קוקט זיי אויס ווי זיי וואלטן געזיצען אין תפיסה, דער טלית ותפילין וואס איז אויף זיי קוקט זיי אויס ווי א שווערע

לאסט, זיי פרייען זיך שוין ארויסצוגיין פון ביהמ״ד און אינדרויסן זיצן זיי רואיג מאכענדיג ליצנות.

אָך און ווי פאר זיי וואס זיי פארשעמען די שכינה הק׳ אזוי ביטערליך איז דען דא א גרעסער בזיון פונדעם פאר די שכינה הק׳.

זאלען זיי זיך גוט איבערטראכטן אין די רייד פון די קדמונים אז דער וואס האלט זיך צוריק פון שוהל אויף דער וועלט וועט מען אים צוריקהאלטען פון די גלאנץ פון די שכינה הק׳ אויף יענע וועלט (ס׳ מתוק דבש מובא בכנס״י אר׳ ל׳).

כח) די מענטשען וואס איילען זיך אוועקצוגיין פון ביהמ״ד ווי איז פאר זיי ווייל פון שו״י שפילען מיט אנדערע אונטער-האלטונגס ערטער איילען זיי זיך נישט אוועק צוגיין ביזן סוף (רחמי האב להגה״צ בעל לחם שלמה משימלוי זי״ע).

כט) דער עיקר איז צו דאווענען בציבור דוקא כאטש זיי דאווענען שנעל דארף ער זיך צווינגען צו דאווענען דוקא בציבור נישט ביחידות דאמאלטס קען ער צוקומען צו גרויסע מדריגות (מאור ושמש, ואתחנן).

ל) דורך דאווענען בציבור צוברעכט מען אלע שלעכטע און שווערע גזירות (שם משפטים, עה״כ ועבדתם).

לא) דאס איז זיכער ביי מיר אז תפלה בציבור קען ארויסהעלפן יעדן מענטש מיט אלעם אזוי-ווי דער צדיק הדור (בית אהרן, קרלין בהנהגות).

לב) אסאך ערליכע עובדי השם זיכען עצות צום דאווענען און דאווענען פאר זיך, דער אמת איז אבער אז מ׳טאר זיך נישט אפשיידען פון ציבור (מאור ושמש וישב, ברמזי חנוכה).

ל) עס איז נישטא קיין גרעסערע נחת רוח פארן באשעפער ווי ווען מ׳קומט זיך צוזאם אין ביהמ״ד און מ׳דאווענט און מ׳טוט אנדערע מצות (אלה המצות למהר״ם חאגיז (חל״ג עשה קפ״ה).

דאווענען מיט מנין

א) אויב מ׳האט געלט שאדען דורך דאווענען בציבור איז די מצוה מער חשוב (או״ח סי׳ נ״ג, ומ״ב ס״ק ס״ג).

ב) אפילו א ת״ח טאר נישט לערנען שפעט ביינאכט אויב דאס וועט אים מבטל זיין פון תפלה בציבור (הגר״א מוואלאזין זצ״ל בס׳ רו״ח פאה פ״א מ״א, אבות פ״ב משנה י״ח, סי׳ יעב״ץ).

ג) מ׳דארף אויפשטיין לפחות א האלבע שעה פארן זמן וואס ציבור הייבט אָן דאווענען כדי מ׳זאל גרייט זיין צום דאווענען (מ״ב סי׳ א׳ סק״ט).

דער וואס גייט אין מקוה פארן דאווענען מוז אויפשטיין נאך פריער (שו״ת אור ישרה סי׳ ל׳).

ד) מנחה דארף מען אויך דאווענען בציבור, און עס טראגט מער חשיבות ווי ביי שחרית און מעריב, און הימעל איז מען דן דעם מענטש ביי די מצוה פון תפלה בציבור לויט זיין אפפער צו דאווענען מנחה בציבור (פלא יועץ תפלה, וטור או״ח רל״ב).

ה) עס איז א חיוב צו גיין דאווענען בציבור אפילו אויב עס דויערט דער וועג אכצען מינו״ט (מ״ב סי׳ צ׳ ס״ק נ״ב) אויב מ׳קען פאָרען מיט א וואָגען איז דער שיעור אויך די זעלבע (עי׳ יוסף דעת ה׳ אבילות, ובערוה״ש שע״י, ובה״ל סי׳ קס״ג לענין נט״י).

ו) ביינאכט איז נישט קיין חיוב צו גיין דורך מסוכנ׳דיגע גאסען כדי צו דאווענען בציבור (מ״ב שם).

ז) אויב עס איז נישטא קיין מנין, מעג מען אויסרעדן צווישן ישתבח און יוצר אור כדי אריינצורופען פון די גאס משלים צו זיין (שו״ת פרי השדה ח״ב סי׳ ט״ו).

ח) אויב איינער האט פארגעסן ״יעלה ויבא״ ביים דאווענען ראש חודש זאל ער זוכען א צווייטע מנין צום איבערדאווענען (אחרונים).

ט) דער וואס קען נישט גיין אין ביהמ"ד דאווענען עפ"י סיבה זאל מען דאווענען אין שטוב די צייט וואס ציבור דאווענט אין ביהמ"ד (סי' צ' סעי' ט').

י) ווען איינער קען האבן גרויסע געלט שאדען מעג ער דאווענען ביחידות, אבער אויב עס איז בלויז א אפהאלט פון פארדינען געלט (מניעת הריווח) טאר מען נישט מבטל זיין תפלה בצבור (באה"ט סי' צ' סק"ב, מ"ב ס"ק כ"ט).

יא) מ'דארף קנס'נן די עשירים וואס דאווענען נישט מיט מנין צוליב פארדינסטען (תשובת ב"י מובא בא"ר ומ"ב סי' צ' ס"ק כ"ט).

יב) דער וואס דאווענט מיט מנין איז געזיכערט אז זיין פרנסה וועט ער געפונען גרייט, און א ברכה וועט רוען אין זיינע מעשים (מאור ושמש פ' משפטים ד"ה ועבדתם, כתב סופר פ' עקב ד"ה ולעבדו).

יג) ארבעטערס וואס זייער בעל הבית איז נישט מקפיד מעגן גיין אינמיטען די ארבעט אין שוהל דאווענען בציבור (מ"ב סי' ק"י סקי"ב).

יד) אויב איינער האט נישט קיין ציצית זאל ער צוליב דעם נישט מבטל זיין תפלה בציבור (יעב"ץ במו"ק סי' כ"ה).

טו) אויב מ'האט נאכנישט די תפלין זאל מען נישט דאווענען קר"ש און שמו"ע אפילו מ'וועט דארפן דאווענען ביחידות צוליב דעם (מ"א סי' ס"ו ס"ק י"ב, ח"א כלל כ' סעי' ח', מ"ב סי' ס"ו סק"מ).

טז) בעסער צו דאווענען ביחידות אפילו ר"ה און יום כיפור ווי צו דאווענען אין א שוהל ווי עס איז נישטא קיין מחיצה צווישן מענער און פרויען (מחנה חיים ח"ג ס"י, שו"ת מנחם משיב או"ח סי' ט').

יז) לויט טייל פוסקים טאר מען נישט מצרף זיין צו מנין איינעם וואס שמועסט ביים דאווענען (ט"ז או"ח סי' נ"ה סק"ד).

יח) דער וואס שלאגט דעם חבר טאר מען נישט מצרף זיין צו מנין (רמ"א חו"מ סי' ת"ר ס"א).

יט) מ'טאר נישט ציילען מענטשען צו זעהן אויב עס איז דא מנין (פר"ח סי' נ"ה א, קש"ע סי' ט"ו ס"ג).

כ) מען מעג דאווענען אין זעלבען ביהמ"ד חסידים מיט אשכנזים יעדער זיין נוסח אפילו דער ביהמ"ד האט בלויז איין נוסח (הגר"ש קלוגער זצ"ל בשו"ת ובחרת בחיים סי' כ"ד, הנצי"ב בהעמק דבר דברים י"ד א, שו"ת מנחם משיב או"ח סי' י"ט, מהר"ם שי"ק או"ח מ"ג). אויסער דער בעל תפלה ביי זאַכען וואָס מ'זאָגט הויעך דאַרף זאָגן דעם קביעות'דיגן נוסח.

כא) מ'וואלט געדארפט שטראפען (קנס'נן) די מענטשען וואס גייען נישט דאווענען מיט מנין ווייל זיי לערנען אדער געשעפט'ליכע זאכן (א"ר סי' צ' בשם תשובת ב"י).

ווערטער פון א מלמד צו די קינדער

טייערע באַליבטע אידישע קינדער! הערט זיך איין גוט צו מיינע ווערטער וועלכע קומען ארויס פון די טיפענישען פון מיין הארץ.

געדענקט זיסע קינדערלעך, וואס איך זאג אייך יעצט! קיינער לעבט נישט אייביג, די וועלט, דער עולם הזה, איז בלויז א דורך גאנג. אבער, דאס לעבען פון עולם הבא, יענע וועלט, מיט איהרע פיהל אומבאשרייבליכע פארגעניגענס ווערט געגעבן פאר די וועלעכע האבען זיך דאס פארדינט אויף דער וועלט.

יעצט חשובע קינדערלעך: גיב איך אייך אן עצה ווי אזוי איר זאלט זיך ראטעווען פון אלע מיני שטראף; גיהנם און פון די הענט פון די שלעכטע מלאכים, און צו ציקומען צום העכסטען מדרגה פון גן עדן דורך גאר א גרינגען וועג.

דהיינו: איר זאלט זיך אלע שוין יעצט פארנעמען נישט ח"ו שמועסען ביים דאווענען. נאר, נאכזאגען שיין און הויך

אמן און אמן יהא שמיה רבא מיט די ריכטיגע כוונה, סיי אין בית המדרש סיי ערגעץ אנדערש ווי מען הערט א ברכה פון א איד.

איך בעט אייך ליכטיגע קרוינדלעך ! לאזט אייך נישט פארפירען פון יצר הרע וועלכער וויל אייך איינרעדען אז עס איז צייט אנצוהויבען זיך גוט אויפפירען ווען מען ווערט עלטער.ליידער, האבן זיך פיהל אזוי איינגערעדט אין אויסגעלעבט אלע זייערע יארען מיט גארנישט און דורך דעם זענען זיי אויף יענע וועלט פארפאלען געווארען אין טיפסטען אָפגרונט ל״ע.

אבער, די אלע וועלכע האבען אנגעהויבען אין זייער יוגענט נאך צו זאגען אמן און אמן יהא שמיה רבא אזוי ווי מען דארף, זענען היינט ב״ה גליקלעך און זיצען מיט די גרעסטע צדיקים אין גן עדן.

מיין וואונטש איז אז איר זאלט הערען מיינע רייד, דורך וועלכעס איר וועט זיין גליקלעך אויף יענע וועלט און אויך אויף דער וועלט.

דער מלמד רעדט און די צוויי הענט זענען אפען און בעט און טרערען רינען פון די אויגען.

❖ ❖ ❖

דער גרויסער באלוינונג (שכר) פאר זאגן אמן

א) דער וואס זאגט אמן מיט זיין גאנצן כח עפענט מען אים די טויערן פון גן עדן מען צורייסט זיין גזר דין, און מען איז מוחל זיינע אלע עבירות (שבת קיט:).

ב) פון ווען א קליין קינד זאגט אמן איז ער זוכה צו עולם הבא (סנהדרין קי:).

ג) עס איז נישטא קיין גרעסערע זאך פאר השי״ת ווי "אמן" וואס אידן זאגן (דברים רבה ז׳).

ד) דער וואס זאגט אמן אויף די וועלט וועט זוכה זיין צו זאגן אמן לעתיד (שם ומדר״ת צו, ח).

ה) עמי הארץ וואס קענען נישט לערנען אפילו חומש און האבן בלויז דעם שכר פון גיין און שוהל און זאגן אמן איז אויך גענוג (אגדה בראשית ע״ט).

ו) די וואס זאגן אמן יהא שמיה רבא מיטן גאנצן כח, איז זייער פלאץ אין צווייטן היכל פון גן עדן (זוהר הק׳ ח״א לח:).

ז) דער וואס זאגט אמן מיט כוונה גייען אויף יענע וועלט הויעך פון מדריגה צו מדריגה, (זוה״ק ח״ג רפו:).

ח) דער וואס זאגט אמן מיטן גאנצן כח, און די געהעריגע כוונה, צורייסט מען זיין גזר דין וואס איז אנגעשריבן אויף זיינע זיבעציג יאר (שבת קיט: ובתוס׳, זוה״ק ח״ג כ., תיקוני זוהר יט. מ.).

ט) ביים זאגן יהש״ר דארף מען מעורר זיין אלע אברים (גלידער) צו זאגן מיט כח און מיט דעם צוברעכט מען די כח פון די סטרא אחרא (זוה״ק ח״ג רכ.).

י) ווען אידן זאגן אמן עפענען זיך אין הימל די טויערן פון ברכה און שמחה, (זוה״ק ח״ג רפה:).

יא) די וואס זאגן אמן און עפענען דורכדעם די טויערן פון הימל, טוט הקב"ה עפענען די טויערן פון הימל ווען זיי בעטן אין א עת צרה, (שם).

יב) ווען אידן זאגן הויעך איהש"ר ווערט השי"ת פיל מיט רחמנות אויף יעדן אפילו אויף די רשעים פון גיהנם, (זוה"ק ח"א סב:).

יג) דער גרעסטער לויב פאר השי"ת איז קדיש וואס צוברעכט די סטרא אחרא מיט אלע קליפות, (זוה"ק ח"ב קכט:, וח"ג קכט:).

יד) די וועלט שטייט אויף איהש"ר וואס מען זאגט נאכן לערנען, (סוטה מט.).

טו) ווען דער חכם דרש'נט און מען זאגט נאכ'ן לערנען אמן יהש"ר, אפילו עס איז שוין אנגעשריבן אויף אים גזירות פון הונדערט יאר איז השי"ת מוחל (מדרש רבה קהלת ט, כ., מדרש שוח"ט משלי י').

טז) דער וואס זאגט איהש"ר מיטן גאנצן כח אפילו ער האט געהאט די עבירה פון ע"ז איז מען אים מוחל, (זוה"ק ויקרא, רע"מ דף כ.).

יז) דער וואס זאגט איהש"ר איז מען אים מוחל אלע עבירות, (חרדים מצות תשובה פ"ז).

יח) יעדער צדיק האט א עקסטרע שטיב אין גן עדן לויט זיין מדריגה, און דער וואס זאגט אמן מיטן גאנצן כח עפענט מען אים די טירען פון אלע שטיבער (מהרש"א שבת קיט:, והטעם למה מגיע לעניית אמן יותר מצדיקים שהתעמלו בכל מיני תורה ועבודה עי' בס' שומר אמונים ח"ב בתחלתו).

יט) די וואס זענען געווארנט נאכצוזאגן אמן וועט מען לעתיד לבא עפענען פאר זיי אלע שטיבער פון הימל ווי מען לערנט תורה זיי זאלן קענען גיין ווי זיי ווילען, (שומר אמונים ח"ב רמז:).

כ) אלע אויבערע און אונטערע וועלטן הענגן אויף די ווארט אמן וואס אידן זאגן, דאס איז דער עיקר, שורש, און יסוד פון אלע וועלטן, (של"ה הק' מס' תמיד עניני תפלה).

כא) דער וואס הערט צו יעדע ברכה און זאגט נאך אמן בכוונה אזוי ווי דער דין איז איז גורם אויבן זייער א גרויסע קדושה, מיט געוואלדיג גרויסע גוטע השרעות אין אלע וועלטן, און א קול גייט ארויס אין הימל אז די אלע זאכן האט געברענגט דער מענטש מיט זיין זאגן אמן, (של"ה שם).

כב) דאס ענין פון אמן זאגן איז אזוי געוואלדיג גרויס אז עס האט נישט קיין גרענעץ, (של"ה שם).

כג) די וואס זענען געווארנט אין זאגן אמן היינטיגע צייטן וואס דאס איז א מת מצוה באקומט שכר (באלוינונג) קעגן די גאנצע וועלט וואס זאגן נישט, (שומר אמונים ח"ב רמ"ט:).

כד) די וואס זאגן איהש"ר וועלן זוכה זיין צו זיין אין היכל פון מלך המשיח און מקבל זיין תורה פון אים, וואס נישט יעדער וועט זוכה זיין דערצו, (שו"א ח"ב דף רנ"ז).

כה) א קינד וואס זאגט אמן ווערט אנגעקליידט א הייליגן פארכטיגן לבוש וואס אהנדעם קען ער נישט אריינגיין אין גן עדן, (שם).

כו) ווי מער מען שטרענגט זיך אהן צו זאגן מיט כח און כוונה איז מען מציל מער רשעים פון גיהנם, כל שכן די נשמות פון די עלטערן און קרובים, און כל שכן די אייגענע נשמה אויב מען וועט ח"ו דארפן אהין גיין, (שם).

כז) עס איז כמעט נישטא א זאך וואס זאל ראטעווען פון שטראף פון גיהנם אזוי ווי זאגן אמן יהש"ר הויעך מיט כוונה, (שם).

כח) דורכדעם וואס מען זאגט איהש"ר מיט כח און כוונה, הויעך, ווערט די נשמה פון מענטשן דערהויבן ער זאל ח"ו נישט מיזן גיין אין שאול תחתית, און אפילו אויב ער וועט מיזן גיין אין גיהנם וועט ער נישט דארט בלייבן נאר באלד ארויס און דאס איז דער שכר פון יהש"ר, (זוה"ק פנחס ר"כ, שו"א ח"ב דף רנ"ח).

כט) ווען מענטשן וואלטן געהאט ריכטיג שכל וואלטן זיי נישט געזוכט דאקטוירים מיט ־ראפעסארן צו היילן אנגעשיקטע קראנקהייטן וואס איז נישט פארזיכערט, נאר גענוצט דעם אמת'ן ריכטיגן הייל מיטעל "זאגן אמן יהא שמי' רבה וכו' הויעך מיט כוונה" וואס טוט מבטל זיין אלע שלעכטע גזירות פון מענטש אזוי ווי עס שטייט אין זוהר הק', (ס' קדושת אמנים פ"ו, ועי' לעיל או' ח' ט').

ל) יעדן טאג ווערן באנייט שווערע שארפע גזירות אויף אידן וואס איז נישט מעגליך אויסצוהאלטן און נאר דורכדעם וואס אידן זאגן איהש"ר אין די שוהלען ווערט דאס צושטערט, (ס' מרכבת שלמה לר' ישמעאל כה"ג דף ג' ע"א בסופו).

לא) ווען איינער זאגט אמן יהש"ר הויעך, שארף, און מיט כוונה גייט ארויף דער שטומע אין הימל און צוברעכט מויערן מיט שלעסער, און השי"ת גיט כח פאר די מלאכים פון די אידן אזוי ווי מלאך מט"ט, מלאך מיכאל, מלאך גבריאל, מיט זייערע חברים און זיי כאו־ן צו נשמות פון די הענט פון ס"ם וואס אויף זיי איז שוין נגזר געווארן רח"ל געהארגעט, אדער געפאנגען צו ווערן מיט אלע מינים ביטערע צרות רח"ל,

און דאס אלעס פּאַסירט דורך דיין איהש"ר וואס דו זאגסט דורכדעם ביזטו מציל נשמות וואס האבן שייכות מיט דיר, עס איז דא מענטשן וואס זייער נשמה האט שייכות מיט צען טויזנט נשמות פון דור, און נאכמער, עס האט נישט קיין שייכות מיטן גרויסקייט פון מענטש, עס קען זיין א פשוטער ארבעטער (בעל מלאכה) און זיין שורש נשמה איז פון זייער א הויעך פלאץ.

און דער וואס ראטעוועט אזויפיל נשמות מיט זיין יהש"ר האט א חלק אין אלע מצות מיט מעשים טובים וואס די געראטעוועטע מענטשן מיט אלע דורות נאך זיי וועלן טוהן, (שו"א דף רנ"ט).

לב) ווען א מענטש ווערט אין כעס ווערען אים געשעדיקט די לונגען (ריאה) און עס קען ח״ו צוקומען צו א סכנה׳דיגען מצב, דערפאר איז די עצה צו זאגן איהש״ר מיט כח יענעם טאג דורכדעם ווערט דאס פארהיילט, (ס׳ בת מלך הנספח לס׳ זרע קודש).

לג) איך האב געקענט א פשוט׳ן מענטש וואס פלעגט זאגן יהש״ר הויעך און שארף און יעדער האט דערקענט אז די קדושה פון די שכינה הק׳ האט געשוועבט אויף אים, (שו״א ח״ב דף ע״ב:).

לד) הקב״ה וועט אויסרופן לעתיד ״דער וואס האט געטוהן יענע מצוה זאל קומען נעמען איר שכר״, און אזוי יעדע מצוה האט איר באשטימטע שכר און טויער אבער דער וואס וועט זאגן די אמנים אזוי ווי מען דארף וועט מען אים עפענען די טויערן פון אלע מיני מצות, (עי׳ מדרש תנחומא שמיני סי׳ ח׳, שו״א ח״ב דף רע״ג).

לה) **אמן** איז מעורר דעם בונד פון די אידישע נשמה צום באשעפער, צו קענען זיך באהעפטן אמת׳דיג צום באשעפער, (הגה״צ משאפראן זצוק״ל בהסכמתו לס׳ ואמרו אמן).

לו) דער וואס איז מאריך ביי אמן געט מען אים לאנגע יארן צו לעבן, (ברכות מז.).

לז) ווען אידן זאגן אמן ווערט אין הימל א התעוררות אויסצולייזן אידן פון גלות, און השי״ת זאגט ״ווען וועל איך ארויסנעמען די איבריגע אידן פון צווישן די גוים, (מדרש מובא ברוקח, ובס׳ ואמרו אמן אר׳ ח״י).

לח) זאגן אמן יהש״ר מיט כח איז א גרויסע תיקון פאר חטאת נעורים רח״ל, (ס׳ הגן יום י״א ד״ה ועתה).

לט) דער מלאך סנדלפון מאכט קרוינען פארן באשעפער פון קדושה מיט יהש״ר וואס אידן זאגן, (מדרש כונן מובא בס׳ ואמרו אמן דף ל״א).

מ) דורך די אידן וואס גייען צופריה און ביינאכט אין די שוהלען און זאגן אמן וועט הקב״ה שטראפן די גוים, (תנא דב״א רבה פ״י).

מא) דער וואס זאגט ניינציג מאל אמן יעדן טאג קען כישוף אים נישט שאדן טוהן, (החיד"א במדבר קדמות מע' א' אר' ל"ג).

מב) אין הימל איז דא דריי הונדערט זיבעציג ליכטיגקייטן וואס לייכטן אין דריי הונדערט זיבעציג וועלטן, און דער וואס זאגט אמן מיט כוונה איז זוכה צו דעם, (ואמרו אמן דף ס"ח).

מג) די וואס לויפן אוועק פון בית המדרש ווי א קינד פון חדר פאר קדיש און ברכו אפילו ער'עס טוט אים וויי אדער ער איז פארקילט ר"ל וויסענדיג אבער די אלע זאכן וואס מען איז זוכה דורך אמן און יהש"ר דארף ער זיך צווינגען נישט אוועק צולאזן אפילו איינמאל דאס זאגן איהש"ר, און לויטן צער איז דער שכר גרעסער, און דורך דעם זכות וועט ער האבן א רפואה שלימה, (ואמרו אמן דף ע).

מד) דער וואס זאגט אמן מיטן גאנצן כח וועט מען אים עפענען די טויערן פון גן עדן העליון, (יפה ללב ח"ה סי' נ"ו).

מה) דער ספר **יסוד ושורש העבודה** שרייבט אזוי מיט דעם לשון: מיינע ברודער און טייערע פריינד פון פיהל פלעצער פון **זוהר הקדוש** קען מען זעהן ווי ווייט מען ברויך צו זאגין ערינסט אמן יהא שמיה רבא, מען זאל זיך שטענדיג באמיהען צו ענטפערן אמן, דען מיט דעם **צוברעכט מען אללע מקטריגים און די סטרא אחרא און מען מאכט זייא נידריג ביז צו דער ערד און דער הייליגער כבוד פון אונזער באשעפער ווערט געלויבט און זיין נאהמען ווערט געגרויסט און גיהייליגט און דער-הויכט אין אלע וועלטין** און דערמאנט זיך אין כנסת ישראל אין זיינע קינדער זיי אויס צו לייזין וכו' און פון דאנען זעהט מען אז א מענטש ברויך מיט אלע חושים און מיט אלע אברים צו דערוועקין זיך און ענטפערין מיט א גרויס קול, דען די איצטיגע צייט זענין מיר יודען אין גלות צווישן די אומות שפלים ונבזים און דער כבוד פון באשעפער ית' ווערט נידריג די אומות זאגין צו אונז ווי איז אונזער גאט לאז עהר אונז העלפין, נאר

מיט זענען גורם צו די שאנדע מיט אונזערע חטאים וואס מיר טוען ר"ל, און די סטרא אחרא דיא מקטריגים, שטארקן זיך אויף אונז, אלע אומות זיצן בכבוד, פון זיי איז דא מלכים, דוכסים, האריך און זיי האבן אלע תענוגים פון דער וועלט און מיר יודן זענין נעבאך זייער צו שאנד און שר"אט, און בוודאי ברויך יעדער ערליכער יוד צו וויינען זעהר פיל אויף דעם: נאר אזוי ווי מיר ענטפערין ערינטצט אמן יהש"ר צוברעכין מיר דעם כח פון די סטרא אחרא און דער כבוד פון השי"ת ווערט וואס א-מאהל מער גיגרויסט און השי"ת וועט אונז שיקען דעם גואל צדק אמן, דערום שרייבען די כתבי האר"י ז"ל אז בשעת מען ענטפערט אמן יש"ר זאל מען אויף זיך מקבל זיין זיך מוסר נפש זיין פאר השי"ת מיט דעם גאנצן הארץ און מיט דעם גידאנק ווערט גילויבט און גיהייליגט דער נאמען פון השי"ת אין אלע וועלטין און מיר וועלין זוכה זיין צו א גאולה שלימה במהרה בימינו אמן, (ס' יסוש"ה שער המזרח פ"א).

מו) דער זוהר הקדוש פ' בראשית דף ל"ח שרייבט אז דער צווייטער היכל שטייט אינעווייניג וואס דארט לייכט און שיינט אריין פון ערשטען היכל און דער צווייטער היכל איז נאנט צו די מערה פון די אבות הקדושים וואס דא איז פארהאנען פיל דימאנטין און בריליאנטין וואס ער רינגילט זיי ארום, און אין דעם איז דא אזוי אליכטיקייט וואס ס'שיינט אין ליכט פון כל מיני קאליערין פון אויווין און פון הינטען, אין דעם היכל זענען דארט פאראן די מענשין וואס האבין געליטען יסורים און קראנקהייטן פון דעסט וועגין האבין פארט גילויבט און גידאווינט אלע טאג און זיי האבין נישט מבטל גיוועזין זייער דאווענען קיינמאהל נעבין דעם היכל איז דא נאך אדריטער היכל וואס שיינט און לייכט זייער, **דארטן זיצן די מענטשין וואס זיי האבין גיהייליגט מיט דעם גאנצן כח דעם נאמען פון השי"ת און זיי האבין גיענטפערט אמן, און אמן יש"ר מברך מיט דעם גאנצין כח** און זיי זענען זוכה צו זיצן אין דעם ליכטיגין היכל, העכער פון זיי איז דער היכל משיח וואס ער קומט אריין און נידערט אראי־ צו

זיי מיט גרויס ליכטיקייט אין דעם דריטען היכל אריין צו די נשמות וואס זיי האבין נאך געזאגט אמן און אמן יש"ר מיט דעם גאנצין כח.

מז) אין זוהר הקדוש פ' בראשית דף ס"ב שרייבט אין די תוספתא בזה"ל ווי איז צו די רשעים ווען זיי גייען ארויס פון דער וועלט ווער קען זיך פאר זיי מאנען ווען זיי ווערין איבער געענפערט אין די הענד פון דעם מלאך דומה וואס זיי ברענין און פייער שטענדיג חוץ ר"ח און שבת אזוי ווי עס שטייט כו' אין תיכף נאך שבת ור"ח זאמלען זיך איין די מלאכי דין אין אלע פיר זייטן פון גיהנם און שרייען ישובו רשעים לשאולה גייט צוריק רשעים אין גיהנם, און זיי שלאגן און שטראפן די רשעים מורא'דיק, נאר אין די צייט וואס אידן ענטפערן אמן און איהש"ר מברך ווערט השי"ת פוהל מיט רחמנות אויף די רשעים און מען לאזט זיי א שעה מיט א האלב אינדרויסן פון פייער דערנאך גייען זיי צוריק, און אזוי טוט מען מיט זיי דריי מאל א טאג דאמלטס ווען אידן זאגן איהש"ר, דורכדעם קען מען פארשטיין די גרויסקייט פון זאגן איהש"ר מיט כוונה ע"כ.

מח) דער וואס איז מאריך ביים זאגן אמן דער וועט האבן אריכות ימים (לאנגע יארן) [ברכות מז., זוה"ק חיי שרה דף קכ"ב ע"ב, ושלח קס"ב ע"א].

מט) אין זוהר הקדוש פ' תרומה ע"ב שרייבט תא חזי קום און זעה אז די קדושה פון אמן און אמן יהא שמי' רבא מברך דאס גייט אויף אלע זייטן אויוויין און הינטין און אלע פיער עקין פון די וועלט און עס צו ברעכט אלע שלעכטע שלעסער מיט די אייזינע חתימות פון די קליי־ות און די סטרא אחרא מיט דעם גרויסן שבח וואס מיט דעם שבח ווערט דער הויבין דאס טייערקייט פון השי"ת מעהר ווי פון אנדערע שבחים, און דאס איז אזוי גרויס דער ענטפער פון אמן יש"ר אז זיין הייליגער נאמען פון השי"ת ווערט דורך דעם דער הויבין מער ווי פון אלע שבחים ווייל מיט דעם ענטפערין אמן יש"ר מברך איז מען גורם

ס'זאל נידריג ווערין די סטרא אחרא און ס'זאל גיהויבן ווערין די טייערקייט פון השי"ת אין אלע וועלטן.

נ) דער וואס זאגט יעדן טאג ווייניגסטענס ניינציג אמנים וועט זוכה זיין צו לאנגע גוטע יארען און צו זיצן אויף יענע וועלט צווישן אלע צדיקים, (ס' קדמון מועתק בס' ואמרו אמן ח"ב דף מ"ו).

נא) באזונדער שטארק דארף מען אכטונג געבן נאכצוזאגן אמן ביי דריי ד-לעצער ווי די וועלט געט נישט אכטונג, די דריי ד-לעצער זענען: 1) נאך המחזיר שכינתו לציון, זאגט די וועלט באלד מודים אהנע זאגן אמן. 2) נאך הפורס סוכת שלום, פון שבת און יו"ט פאר שמו"ע פון מעריב. 3) נאך מחיה המתים זאגט די וועלט באלד קדושה אָהנע זאגן אמן.

די ספרים ברענגן אז מ'האט דערציילט אין א חלום פאר א חסיד וואס האט געפאסט צו וויסן דעם טעם פארוואס דער גלות ציהט זיך נאך, האט מען אים געזאגט אז דאס איז צוליב די דריי ברכות וואס די וועלט איז נישט נזהר, (געווארנט) נאכצוזאגן אמן (ס' הגן ודרך משה יום י"א).

נב) דער ענין פון זאגן יהש"ר איז אזוי מורא'דיג גרויס אז אויב מען וואלט געגעבן רשות פאר די צדיקים אין גן עדן וואלטן זיי אראפגעקומען אויף די וועלט נאכצוזאגן אמן מיט יהש"ר, (אור לישרים בשם ס' שערי האמונה).

נג) איך בין מעורר אלע רבנים פון אלע בתי מדרשים אין די שטעט און דערפער זיי זאלן גוזר זיין אויפן שמש ער זאל ווארענען די מתפללים זיי זאלן נישט רעדן ביים דאווענען ער זאל אויסרופן "שתיקה יפה בשעת התפלה" דאמאלטס וועלן זיי זוכה זיין צו לאנגע יאהרן, (סה"ק הגן ודרך משה יום ט"ו).

נד) דער וואס איז געווארנט אין זאגן יהש"ר באקומט שכר קעגן די גאנצע וועלט וואס איז נישט געווארנט, (שו"א דף רנ"ו).

נה) די אלע קרוינען וואס ווערן געמאכט פאר השי"ת דורך די תפלות, וועט השי"ת צוריקגעבן פאר זיי לעתיד, (בעל הטורים פ' תבא עה"כ ולתתך עליון).

נו) דער וועלכער זאגט **אמן** טוט גרויס מאכן די קדושה וטהרה און צוברעכן די כחות הטומאה, און דורכדעם מאכט ער קאלט דעם גיהנם אנדערהאלבן שעה, און פארטרייבט די כחות הטומאה זיי זאלן נישט געוועלטיגען דאמאלטס אויף זיין טאטע און מאמע, נאר זיי ברענגען אין גן עדן, (סדר היום, כוונת קדיש דף ה:).

נז) דער שכר וואס די חז"ל זאגן אז דער וואס ווארט צו ענטפערן אמן וועלן פאר אים לעתיד געעפענט ווערן אלע טירן פון גן עדן, מיינט מען דער וואס לערנט נישט ביי די הויכע שמונה עשרה (און שמועסען אוודאי נישט) נאר ווארט א גאנצע ברכה צו קענען נאכזאגן אמן (ס' מזמור לאסף, יצא לאור בליוורנו, שנת תרכ"ד).

נח) עס איז נישטא קיין גרעסער'ס אדער העכער'ס ביים באשעפער ווי דער "אמן" וועלכע אידן זאגן, (מ"ר פ' תבא).

❖ ❖ ❖